

هیزه شیعەکان و کورد: پێشیلکردنی رێکەوتنامەکان، گەمارۆدان و لیدان لە پێگە هەریم

نەوزاد هیتوتی، دکتۆرا لە سیاسەتی دەرەوی ئەمریکا بەرامبەر پوژەهلەلاتی نافین و پرسى کورد-زانکۆی
لیستەر- پروفیسۆری یاریدەدەر لە بەشی پەيوەندییە نێودەهلەتیەکان و دیپلۆماسی/ زانکۆی سەلاحەددین

□□□□-□-□□

پێشەکی: ھاوپەیمانی ئیدارەى دەولەت و داواکارییەکانى کورد

دواى ئەوەى ھاوپەیمانی سێقۆلی نیوان پارتی، ھاوپەیمانی سیادهی سوننهکان به سەرۆکایهتی
حەلبووسی و تهیاری سەدری، شکستی هینا و نهیانتوانی حکومەتی زۆرینه دروست بکەن، لە گۆرانیکی
کتۆپر و چاوەرواننەکراودا، لە 26ی ئەیلوولی 2022، پارتی و ھاوپەیمانی سیادهی سوننهکان،
ھاوپەیمانییەکی نوێیان لەگەڵ لایەنە شیعەکانی ناو چوارچێوەی هەماهەنگی راگەیاندا، کە بە “ھاوپەیمانی
ئیدارەى دەولەت” ناسراوه. ئەوەى جیگەى سەرنجە، لایەنە شیعەکان وەرەقەى سپیان خستە بەردەم کورد
بۆ ئەوەى حکومەت پێک بهێنن. دواى رازیکردنی کورد و دروستبوونی ھاوپەیمانی ئیدارەى دەولەت، لە
ئۆکتۆبەرى 2022 حکومەتێکی نوێ بە سەرۆکایهتی سوودانى پێک هات. هەریم توانی زۆربەى
[داواکارییەکانى لە رێکەوتنى ھاوپەیمانى](#) ئیدارەى دەولەتیدا جیگیر بکات و دواتریش لە بەرنامەى وەزارى
حکومەتى سوودانىیدا جیگیر کرابوون، لەوانە:

- لە ماوهى 6 مانگدا لە دواى پیکهینانى حکومەت، یاسای نهوت و گاز لە پەرلەمان دەربرکێت بە
رێکەوتن لەگەڵ کورد و پشتبەستن بە دەستور.
- پشتبەستن بە یاسای بوودجەى 2021 بۆ مامەلەکردن لەگەڵ هەریمی کوردستان، هەرەها لە
دەرشتنەوهى یاسای 2023؛ بە شیویەك مافی هەریم پارێزراو بێت و، نابێت بەبێ رێکەوتن
لەگەڵ کورد یاسای بوودجەى 2023 پەسەند بکړیت.
- رێکەوتنى شنگال بۆ ئاسایکردنەوهى بارودۆخى ناچەکە بخرێتە بواری پراکتیکییەوه.
- ئیدانەکردنى هەر دەستدریژییەك بۆ سەر هەر ناوچەیهكى عێراق و ئیدانەکردنى هەر لایەنێك کە
هێرش دەکاتە سەر هەریمی کوردستان.
- پێویستە بەندى 140ى دەستور، تايبەت بە کەرکوک و ناوچە دابراوهکان کارا بکړیت و
قەرەبووى زیانلیکەوتووکان بکړیت.
- کار بکړیت بۆ دەرکردنى یاسای ئەنجومەنى فیدرالى.
- رێگەدان و کارئاسایکردن بۆ ئەوهى هەموو هیزه سیاسیهکان بارهگایان لە کەرکوک و
ناوچەکادانى دیکەدا هەبێت.

پالنه‌ه‌کانی رازیبوونی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی به داواکاریه‌کانی کورد

بی گومان زور هۆکار هه‌بوون بۆ ئه‌وهی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی ئه‌و ریککه‌وتنه‌ و ئاژۆ بکه‌ن و، ئاماده‌ بن له هه‌مبه‌ر کورد و سوننه‌ نه‌رمی بنویسن؛ ته‌نانه‌ت ئاماده‌ بن وه‌ره‌قه‌ی سپی بخه‌نه به‌رده‌م کورد بۆ ئه‌وهی به هه‌ر شیوه‌یه‌ک بی‌ت حکومه‌ت پێک به‌یئن. گرنگترین هۆکاره‌کان ئه‌مانه‌ بوون:

- سوودوهرگرتن له‌و ریککه‌وتنه‌ بۆ به‌هیزکردنی پێگه‌که‌یان له حکومه‌تی داها‌توودا. دیاره لایه‌نه‌کانی ناو چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی پێیان وا بوو که ده‌رفه‌تیکی گرنگ هه‌یه بۆ ئه‌وهی له ریکه‌ی دروستکردنی حکومه‌ت، پێگه‌که‌یان له‌ناو حکومه‌ت و دامه‌زراوه‌کانی ده‌وله‌تدا زیاتر به‌هیز بکه‌ن؛ به‌تایبه‌ت دوا‌ی ئه‌وهی له [هه‌لیژاردنه‌کانی ئوکتوبه‌ری 2021](#) تووشی شکستیکی گه‌وره‌ هاتن و هه‌ره‌شه‌ی گه‌وره‌یان له‌سه‌ر بووه له‌وهی له پرۆسه‌ی سیاسی دوور بخه‌ینه‌وه.
- کشانه‌وه‌ی سه‌در له په‌رله‌مان ده‌رفه‌تیکی زی‌پینی داوه‌ته لایه‌نه‌کانی ناو چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی بۆ ئه‌وهی له ریکه‌ی دروستکردنی حکومه‌ته‌وه کار بۆ لاوازکردنی پێگه‌ی نه‌پاره‌کانیان بکه‌ن. دیار بوو که شه‌قامی عێراقی و شیععه له هیزه‌کانی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی نارازین و پێگه‌ی جه‌ماوه‌رییان زور لاواز ببوو. ئه‌وان هه‌ستیان به‌وه ده‌کرد که ئه‌گه‌ر حکومه‌تی داها‌توو سه‌ر به‌وان نه‌بی‌ت، ئه‌گه‌ری زوره‌ تووشی شکستیکی گه‌وره‌ ببین. که‌واته ئه‌وان مه‌به‌ستیان بوو به هه‌ر نرخێک بی‌ت. ئه‌گه‌ر به سازشکردنیش بی‌ت بۆ کورد و سوننه‌. دووباره جله‌وی ده‌سه‌لات بگره ده‌ست و له ریکه‌ی دروستکردنی حکومه‌ت، گۆرانکاری پێشه‌یی له عێراقدا دروست بکه‌ن؛ به‌تایبه‌ت که عێراق داها‌تیکی زوری له‌به‌رده‌ست بووه و نرخێ نه‌وت زور به‌رز بووه و لایه‌نه‌کانی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی مه‌به‌ستیان بووه سه‌روه‌ت و سامان و ده‌سه‌لاتی ده‌وله‌ت به‌کار به‌یئن بۆ کڕینی ده‌نگی خه‌لك، گوشاردروستکردن و زیاتر کۆنترۆلی دامه‌زراوه‌کانی ده‌وله‌ت و گۆرینی ئه‌نجامه‌کانی هه‌لیژاردن.
- دروستکردنی هاوپه‌یمانیی سی‌قۆلی له نیوان سه‌در، پارتی و سوننه‌کان زه‌نگی مه‌ترسیدار بووه بۆ لایه‌نه‌کانی ناو چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی. ئه‌وان ترسیکی گه‌وره‌یان لێ نیشتبوو که ئه‌گه‌ر له‌گه‌ڵ پارتی و سوننه‌کان ریککه‌وتن نه‌که‌ن، نه‌ک هه‌ر ده‌رفه‌تی دروستکردنی حکومه‌ت له‌ده‌ست ده‌دن، به‌لكوو له‌وانه‌یه له هه‌لیژاردنه‌کانی داها‌توودا پێگه‌یان زیاتر دابه‌زیت و له ده‌سه‌لات دوور بخه‌ینه‌وه. به‌تایبه‌ت لایه‌نه‌کانی ناو چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی به هاوپه‌یمانی‌تییان له‌گه‌ڵ یه‌کی‌تی و هاوپه‌یمانیی عه‌زم، نه‌یانه‌توانی رێژه‌ی یاسایی بۆ هه‌لیژاردنی سه‌رۆککۆمار، دواتریش پیکه‌ینانی حکومه‌ت، ته‌واو بکه‌ن. بۆیه به‌ناچاریش بی‌ت پێویستیان به پارتی و هاوپه‌یمانیی سیاده هه‌بووه.
- دابه‌شبوونی ناومالی شیععه، یه‌کی‌کی تر بوو له هۆکاره‌کانی سازشکردن بۆ کورد و سوننه‌کان. له دوا‌ی 2003، ئه‌مه یه‌که‌م جار بووه شیععه‌کان به‌و شیوه‌یه دابه‌شبوون له نیوانیاندا پروو ده‌دات. ته‌نانه‌ت هه‌موو هه‌وله‌کانی ئێران و هاوپه‌یمانه‌کانی شکستی هینا، له‌وه‌ی بتوانن ناومالی شیععه ریک بکه‌ن. بۆیه بۆ ریکگرتن له به‌هیزبوون هه‌ژموونی سه‌در و لاوازکردنی، په‌نایان بردۆته به‌ر سازشکردنه بۆ کورد و سوننه‌.
- لایه‌نه‌کانی چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی راها‌توون له‌سه‌ر به‌یئندان به کورد و دواتر پاشگه‌زبوونه‌وه‌یان له‌و ریککه‌وتنه‌ی که کراون. زۆربه‌ی ئه‌و حکومه‌تانه‌ی له ماوه‌ی پێشوودا دروست بوون، سه‌ر به چوارچیوهی هه‌ماهه‌نگی بوون و له‌سه‌روبه‌ندی دروستکردنی حکومه‌ت له‌سه‌ره‌تادا زور

نەرم بوونە و بە زۆربەى داواكارىيەكانى كورد پازى بوونە؛ بەلام دواى پىكھىنانى حكومەت، لە ھەموو رىككەوتنەكان پاشگەز بوونەتەوھ. بۆيە لە كاتى پىكھىنانى حكومەتى سوودانىيشدا زۆر ئاساى بوو ئەوان ھەمان تەكتىك و سىياسەت پراكتىزە بكەن.

پاشگەز بوونەوھ لە بەلین و رىككەوتنەكان

ھەرچەندە لە پىكھىنانى حكومەتى سوودانى، لایەنەكان، بەتايەتیش كورد و سوننەكان تا راددەبەك گەشبین بوون بەوھى حكومەتى نووى پابەندى رىككەوتنەكان دەبیت و خواست و داواكارىيەكانيان – كە رىككەوتنەكان لەسەر كراوھ – جىبەجى دەكرين، بەلام لە دواى پىكھىنانى حكومەتى سوودانى لە ئۆكتۆبەرى 2022دا لە رووى پراكتىكىيەوھ ھىچ ھەنگاوىكى گرنگ بە ئاراستەى پراكتىزەكردنى بەندەكانى رىككەوتنى ھاوپەيمانى ئىدارەى دەولەت نەھاوئىزراوھ. ئەوھى تاكوو ئىستا ديارە، ئەو رىككەوتنە تەنيا لە خزمەتى لایەنە شىعەكانى ناو چوارچىوھى ھەماھەنگى و ئىراندا بووھ؛ كورد و سوننەكان شتىكى ئەوتۆيان لەو رىككەوتنەكە دەست نەكەوتوھ.

بپيار بوو دواى دروستكردنى حكومەتى سوودانى لە ماوھى 6 مانگدا ياساى نەوت و گاز بە رىككەوتنە لەگەل ھەرىم پەسەند بكریت، بەلام ئەمە نزيكەى 11 مانگ دەرباز بوون، ھىچ ھەنگاوىكى نەھاوئىزراوھ بۆ ئەوھى بەھابەشى ياساى نەوت و گاز لە پەرلەمان دەربكەن. تەنانەت رەشنووسىيان ئامادە كردوھ، كە ھەرىم و نوینەرەكانى ئاگان لە زۆربەى خالەكانى ئەو رەشنووسە نىيە و، ئەگەر پەسەند بكریت زيانى گەورە بەر ھەرىم دەكەوئیت. تەنانەت مەترسىيە ئەوھى ھەيە رەشنووسەكە بەبى رەزامەندى كورد و بە زۆرىنە لە پەرلەمان پەسەند بكەن. ھەرۆھا، لە يەكەم تاقىكردنەوھدا شىعەكان پشتيان لە رىككەوتنەكانيان كرد، بەتايەت سەبارەت بە پەسەندكردنى بوودجە و، ھەوليان دا لە پىگەى ھەرىم بەدن و بوودجەيەكى 3 سالیان پەسەند كرد، كە وپراى ئەوھى زۆر لوغى تەوقىتكراوى دژى ھەرىم تىدايە، زۆربەى بەندەكانىش بە عەقلىيەتىكى ناوھەنگەراى نووسراون.

ئەمە بەدەر لەوھى تاكوو ئىستا زۆربەى بپگەكانى پەيوەست بە ھەرىم جىبەجى نەكراون و ئامادە نەبوونە شايستە دارايىيەكانى ھەرىم بنيرن. بەغدا لە جياتى ئەوھى شايستە دارايىيەكانى ھەرىم رەوانە بكات، لە 9 ئەيلوولى 2023 گوتەبىژى حكومەتى سوودانى باسى ئەوھى كرد، كە ھەرىم 3 مليار دۆلار قەرزدارى بەغدايە و، دەبیت ئەو پارەيە بداتەوھ عىراق. بە ھەمان ئاراستەيش، لە [پريس كونفرانسىك لە 11 ئەيلولدا سوودانى](#) باسى ئەوھى كرد ناتوانين لە دەرەوھى ياساى بوودجە پارە بەدەينە ھەرىم و، لە بوودجەدا ھىچ شتىكى نىيە بە ناوى “مووچەى فەرمانبەرانى ھەرىم”. ھەرۆھا باسى ئەوھى كرد كە ئىمە ھەموو پابەندبوونىكمان سەبارەت بە شايستە دارايىيەكانى ھەرىم جىبەجى كردوون و ئەگەر ھەرىم پازى بىت، ئامادەين قەرزيان پى بەدين. وھك ئامادەژمان پى كرد ھەموو ئەم لىدانانە لە كاتىكدايە كە بەغدا شايستە دارايىيەكانى ھەرىمى نەناردوھ و زياتر لە دوو مانگە فەرمانبەرانى ھەرىم مووچەيان وەرەنگرتوھ.

لە لایەكى تریشەوھ، سەبارەت بەندى 140، رىككەوتنەنامەى شنگال و دەرکردنى ياساى ئەنجومەنى فیدرالى، نەك ھەر ھىچ ھەنگاوىكى نەنراوھ، بەلكو رىك بەپىچەوانەى رىككەوتنەكان، ھەنگا و دەنين. لە كەركوك ھەموو رۆژىك سوپاى عىراق دەچىتە سەر مالا كوردەكان و ھەولى داگىركردنى زەويەكانيان دەدات. لەوھىش خراپتر، لە كاتىكدا لە رىككەوتنەكاندا جەخت لەسەر ئەو خالە كرابوو، دەبیت رىگە بدریت

بارەگاڭانى ھېزە كوردىيەكان لە كەركوك و ھەموو ناوچەكانى دىكەى عىراق بىكرىنەو، بەلام گرووپە مېلىشياكانى سەر بە ئىران پىڭەيان نەداو، پارتى، بارەگاڭانى لە كەركوك بىكاتەو، و لە [رېڭەى دادگاى](#) [دەستورىشەو](#) كىشەيان بۇ گەرانەو، پارتى بۇ كەركوك دروست كردو.

تەنەت دواى [خۇبىاشاندانى كوردانى كەركوك](#) لە 3ى ئەيلوولى 2023 دژى سىياسەتى دەسەلاتدارانى بەغدا و پىڭەنەدان بۇ كردنەو، بارەگاڭانى پارتى لە كەركوك، ھېزە عىراقىيەكان و گرووپە مېلىشياكان، بە ھېز پووبەروويان بوونەتەو، و ژمارەيك ھاوولائىتى كورد شەھىد و برىندار بوون و كەركوكىش كراو، تە سەربازگە. لە شىنگال بارودۇخەكە زۆر خراپترە. لە نوپترىن ھەنگاودا بەرپرسانى حەشدى شەعبى دەستيان كردو، بە دروستكردنى [لىوايەكى ترى چەكدارى سەر بە مېلىشيا شىعەكان](#) لە ناوچەكەدا و بۇ ئەم مەبەستە پەزمامەندىيە حكومەتى سوودانىيان وەرگرتوو. ئەمە لە كاتىكدايە كە بەپىيە رىككەوتنى ھاوپەيمانىيە ئىدارەى دەولەت، دەبوايە ھەموو مېلىشيا چەكدارەكان لە شىنگال دەركرابان. بە ھەمان ئاراستەيش، ھەناردەكردنى نەوتى ھەرىمى كوردستانيان پراگرتوو، بە پاسا و بىانووى جىاوازەو مەبەستيانە گرفت بۇ ھەناردەكردنى نەوتى ھەرىم دروست بكەن.

بۇچى لايەنە شىعەكان رىككەوتنەكان جىبەجى ناكەن؟

لە راستىدا زۆر جارەن ئەو پرسىيارە دەكرىت: بۇچى لايەنەكانى ناو چوارچىو، ھەماھەنگى تا دىت گوشارەكانيان لەسەر ھەرىمى كوردستان زىاتر دەكەن و، ئامادە نىن رىككەوتنەكان جىبەجى بكەن و بەتايبەتەيش بۇچى ئامادە نىن لەم قۇناغەدا بەپىيە پىڭەكانى ياساى بوودجە، شايستە دارايىيەكانى ھەرىم پەوانە بكەن و، مووچەى فەرمانىبەران بەدىن يان خود ياساى نەوت و گاز بە تەوافوق لە پەرلەمان دەرېكەن يان پەوشى كەركوك و ناوچە داپراوكان ئاساى بكەنەو؟ بى گومان ئەگەر بەوردى لە ھاوكىشەكان ورد بىبەنەو، دەكرىت ئامازە بە زۆر خال بكەن كە بە بنەماى سەرەكىي سىياسەتى لايەنە شىعەكان دادەنرىت بەرامبەر ھەرىم و پارتى، بەتايبەتەيش لەم قۇناغەدا:

- ديارە وەك زۆر جارەن ئامازەمان پى كردوو، ھەر لە بنەرتەو، بەغدا و دەسەلاتدارانى شىعە باوهرىيان بە سىستەمى فېدرالى و بەندەكانى دەستور نىيە و، ھەموو ھەولەكانيان بەو ئاراستەيەيە كە ھەموو دەسەلاتەكان لە بەغدا كۆ بكەنەو، ھەرىمىش بىيئە پاشكۆيان و وەك پارىزگايەك مامەلەى لەگەلدا بكەن. ئەم سىياسەتە دەمىكە دەستى پىكردوو، و ئەوئەندەى پىيان دەكرىت درىخى ناكەن لە لىدان لە پىڭە و مافە دەستورىيەكانى ھەرىم.
- بەغدا لەگەل ئەو نىيە ھەرىم لە رووى ئابوورى و سىياسىيەو سەقامگىر بىت. بۇيە مەبەستىيەتى ھەلومەرجىكى وا دروست بىكات كە نەك ھەر ھەرىم لە رووى ئابوورىيەو گەشە نەكات، بەلكو پووبەرووى قەيرانى گەورە بىيئەو، بە شىو، ھەيك نەتوانىت خوى لەسەر پىي خوى بگرىت و خوى بەتەواو، تە رادەستى بەغدا بىكات.
- كاركردن بۇ ئەو، شەقامى كوردى لە دژى حكومەتى ھەرىم و بەتايبەتەيش پارتى ھان بدرىت. بەتايبەت لايەنەكانى ناو چوارچىو، ھەماھەنگى و ئىران زۆر مەبەستيانە لە رىڭەى لاوازكردنى پارتى، كار بكەن بۇ ئەو، ھاوپەيمانىيەكانى لە كوردستان بالادەست بن، بەتايبەت يەكپىتى و ھېزەكانى ترى نزيك لە ئىران. كەواتە ئەوان پىيان وايە نەدانى مووچە دەبىتە فاكەرىك بۇ لاوازكردنى پىڭەى پارتى، چونكە پارتى بەرپرسى يەكەمە لە ھەرىم.

▪ دياره له 18 ی ديسه مبهري 2023 وادهی ههلبژاردنه کانی پاريزگاكانه له عيراقدا. له م پوووه، له چهند پروويه كه وه چوارچيوه ی هه ماههنگی دهیانه ویت گوشارخستنه سهر ههریم وهك بانگه شهیهك بۆ به هیژکردنی پیگه که یان به کار بهینن. له لایهك، به گوشارخستنه سهر كورد و پشتگو یخستنی ریکه و تنهكان، مه به ستیانه هیچ بیانوو یك بۆ رکاره به کانی له شه قامی شیعه نه هیلن كه دژیان به کار بیئن یان تاوانبار بكرین؛ به وهی گوايه سازش بۆ كوردهكان دهكهن. ههروهها مه به ستیانه له ریگهی ئەو سیاسه ته وه زیاتر دهنگدهری عیراقی، به تاییهت شیعهكان به لای خویاند رابکیشن. له لایهکی تریشه وه، پییان وایه ئەم سیاسه ته دهتوانیت له كه ركووك و ناوچه داپراوهكان و ته نانهت له كوردستانیش پیگهی پارتی لاواز بکات.

▪ خالیکی دیکهی گرنگ ئەوهیه كه له 25 ی شوباتی 2024 له كوردستان ههلبژاردن به پروه دهچیت. یه کیکی تر له ئەگه رهكان ئەوهیه كه لایه نه شیعهكان مه به ستیان ئەوه بیت تاكوو له ههلبژاردنه کانی كوردستان زۆرتین گوشار له سهر ههریم دروست بکهن، بۆ ئەوهی له لایهك ههریم ناسه قامگیر بیت، شه قام تووره بیت و خهك حكومهت و پارتییش سزا بدهن. ئەمهیش لایه نه شیعهكان وای لیکی دهدهنه وه كه راسته وخۆ ده بیته هۆی به هیژکردنی پیگهی هاوپهیماننه کانی له كوردستان.

▪ ئەو سیاسه ته ی به غدا به رامبه ر ههریم پراکتیزه ی دهکات، راسته وخۆ له لایه ن ئیرانه وه ئاراسته دهکریت و ته نیا په یوه ندیی به پرسى بوودجه و مووچه وه نییه. وهکوو ئاماژه مان پى دا، زۆربه ی ئەو خالانه ی ریکه و تنیان له سهر كراوه، یان پیشیل كراون یان جیبه جی نه كراون. بی گومان له م گهمه ی به غدادا، ئیران ئەكته ریکی سهره کییه. ئیران له ریگهی ئەو گوشاره وه مه به ستیه تی ههریم ناچار بکات دژی هیژه كوردییه کانی ئیران بوه ستیته وه یان چه کیان بکات، وهك ئەوهی ئیران باسی دهکات. ئەگه ر ههریم ئەو ههنگاوه نه هاویژیت، له وانه یه ئیران ئۆپه راسیونی سهر بازی ئەنجام بدات یان به و بیانوو هیزی عیراق و میلیشیا شیعهكان بهینیته سنووری نیوان ههریم و ئیران. له لایهکی تریشه وه ئیران به و گوشارانه مه به ستیه تی ههریم ناچار بکات له عیراق و ناوچه کهدا به گویره ی سیاسهت و ئەجینداکانی ئیران سیاسهت و رهفتار بکات.

▪ ههروهها ده بیت ههریم، حسابی ورد بۆ ئەوه بکات له وانه یه له م قۇناغدا به غدا به زۆرینه یاسای نهوت و گازیش تی په ریئی؛ ئەمهیش بۆ ئەوهی چهند ئامانجیک بپیکیت: له لایهك، دوورخستنه وهی ههریم وهك ئەكته ریکی کاریگه ر له پرووی هه نارده کردنی نهوت-چاوه ری دهکریت له پرووی گازیشه وه له چهند سالی ئایینده دا پۆلی کاریگه ر ببینیت- له سهر ئاستی دهرهکی و لیدان له پیگه که ی. به هه مان ئاراسته ییش بۆ ئەوهی کهرتی وزه له ههریم تووشی شکست بکات؛ به شیوه یهك چیتر کۆمپانیا نهوتییه کان له ههریم کار نه کهن. واته گومانی ئەوه ههیه که به غدا له بهرنامه یدا بیت که گوشار دروست بکات بۆ ئەوهی کۆمپانیا نهوتییه کان ههریمی كوردستان جی بیلن؛ ههروهها دهرهینانی مه له فی نهوت و گاز له دهست ههریم. بریاری دادگهی فیدرالی و دواتریش دادگهی پاریس، ههنگاو یك بووه به و ئاراسته یه دا.

هه ره شه کانی ئیران بۆ سهر ههریم و بیدهنگی ئەمریکا

له مانگی ئاداری 2023 ریکه و تنیکی ئەمنی له نیوان عیراق و ئیران واژۆ کراوه سه بارهت حزبه كوردییه کانی پۆژه لات. هه رچه نده ته وای ناوه پۆکی ریکه و تنه که ئاشکرا نه کراوه، به لام یه کیك له خاله

گرنگەکان بریتییە لە چەكدامالینی هیژە کوردییەکان کە لە هەریم نیشتەجین و، رۆژی 19 ی ئەیلوولی 2023 دوا دەرفەت دانراوە بۆ هەریم و بەغدا بۆ چەكدامالینی هیژە کوردییەکان. لەم ڕووهوه، لە مانگی ئابی 2023 محەمەد حوسین باقری، فەرماندەوی گشتیی هیژە چەكدارەکانی ئێران هەرەشەیی ئەوهی کرد، کە ئەگەر هیژە کوردییەکان چەك نەکرین توندترین هەلوێستیان دەبێت. لە راستیدا ئەوهی ئێران دەیکات، لەبەر ئەوه نییە کە هیژە کوردییەکان هەرەشەیی جدیدین لەسەر ئاسایشی ئێران. لەبەر ئەوهی ئەو هیژانە دەمیکە وازیان لە خەباتی چەكداری هیناوه و پابەند بوونە بە داواکارییەکانی هەریم بە هێرشنەکردنە سەر هیژەکانی ئێران. بەلام، ئەم داواکارییەیی ئێران لەم کاتەدا، دەکریت لە چەند ڕوانگەییەکەوه خۆبندنەوهی بۆ بکریت: یەكەم، بێ گومان بەدەر لەوهی لەوانەییە ئێران وەك جارانی پێشوو بە مووشەك و درۆن هێرش بکاتە سەر حزبه کوردییەکان لەناو خاکی هەریم، بەلام لەوهیش مەترسیدارتر ئەوهیە کە لەوانەییە ئێران مەبەستی بێت لاسایی تورکیا بکاتەوه و سنوورەکانی هەریم ببەزینیت و هیژەکانی بەهینیتە ناو قوولاییی خاکی کوردستان. ئەگەر ئەمە ڕوو بدات، دیارە ئێران مەبەستی و ئامانجی خۆی هەیه؛ دەیهوێت لەژێر پەردەیی ئەمەوه، شەپری هیژە کوردییەکان بکات.

دووهم، سیناریویەکی تر ئەوهیە، لەوانەییە ئێران مەبەستی بێت ئەو ڕیککەوتنە بکاتە کارتییکی گوشار لەسەر هەریم بۆ ئەوهی ناچاری بکات ڕازی بێت بەوهی هیژە عێراقییەکان و بەتایبەتیش هیژەکانی سەر بە حەشد لە ناوچە سنوورییەکانی هەریم و ئێران جیگیر بکات. بێ گومان دەکریت ئەمەیش لە لایەك بۆ ئەوه بێت تاكوو زیاتر بتوانن گەمارۆی هەریم بدەن. لە لایەکی تریشەوه، بۆ ئەوهی زیاتر دەستپوێردان لە کاروباری هەریمدا بکەن. بە هەمان ئاراستەیش، دەکریت ئەمە وەك کارتییکی گوشار دژی هەریم بەکارت بەهین بۆ ئەوهی زیاتر بچیتە ژێر داواکارییەکانی ئێران لە عێراق و ناوچەکاندا. [بەبێ سەرچاوهکانی هەوال](#) بافل تالەبانی سەردانی ئێرانی کردووه؛ بێ گومان یەكێك لە تەوهرە هەرە گرنگەکان پرسی چەكکردنی هیژە کوردییەکانە. بۆیه دوور نییە بەو بیانووه ئێران زۆنی سەوز پر بکات لە هیژی حەشد و هیژە عێراقییەکان.

لە بەرامبەر ئەم گوشارانەیی بەغدا و ئێراندا، هیشتا دیار نییە هەلوێستی ئەمریکا چیه و چی دەبێت. لە 11 ی ئەیلوولی 2023 بآیۆزی [ئەمریکا](#) لە عێراق، ئەلینا ڕۆمانۆسکی، سەردانی هەریمی کرد و لەگەڵ بەرپرسیانی هەریم کو بووهوه. لە سەردانەکاندا لەگەڵ بەرپرسیانی هەریم باسی کێشەکانی هەریم و بەغدا و شایستە دارایییەکانی هەریم کراوه. لە دیدارەکاندا مەسرور بارزانی، سەرۆکی حکومەت، باسی هەولەکانی بەشیک لە هیژە شیعهکان کردووه بۆ ئەوهی لە پێگەیی هەریم بدەن و لە دەرەوهی یاسای بوودجە مامەلە لەگەڵ هەریمدا بکەن. ئەم دیدارە لە کاتیگدا یە [سایتی ئەلمونیتور](#) بلاوی کردۆتەوه کە لە 5 ی ئەیلوولی 2023 مەسرور بارزانی نامەیهکی تاییهتی بۆ “جو بایدن” ناردووه و داوای لە ئەمریکا کردووه گوشار بخاتە سەر بەغدا بۆ ئەوهی ڕیز لە مافە دەستوورییەکانی هەریم بگریت.

ئەوهی تیبینی دەکریت، سەرەرای ئەوهی هەریم هاوپەیمانیکێ گرنگی ئەمریکایە و، ئیستایشی لەگەڵدا بێت هەریم بۆ ئەمریکا گرنگە، بەتایبەت لە عێراقدا، بەلام وەك پێویست پآپشتیی هەریمی نەکردووه. دیارە ئەمریکا گلهیی زۆری لە هەریم هەیه؛ بەتایبەتیش نەبوونی سیاسەتییکی هاوبەش و یەكگرتوو لە نیوان هیژە کوردییەکاندا، بووهتە مایه نیگەرانیی ئەمریکا. بەتایبەت ئەمریکا زۆر هانی کورد دەدات کە دەبێت لەسەر ئاستی بەغدا یەكگرتوو بن. هەرۆهە لاوازیی دامەزراوهکانی هەریم و ئەنجامنەدانی هەلبژاردنەکان لە کاتی خۆیدا، دیسان دۆستەکانی کوردی نیگەرەن کردووه و زیانی زۆری بۆ پێگەیی هەریم هەبووه.

له لایهکی تریشهوه، سه ره پای گوشارهکانی ئەمریکا، به لأم هه ریم سه رکه وتوو نه بووه له وهی که له چوارچیوهی وهزارهتی پیشمه رگه دا هیژیکی پیشمه رگه ی سه رتاسه ری و یه کگرتوو و دوور له کاریگه ری حزب دروست بکات. له م [رووهوه نیجیرقان بارزانی](#) سه رۆکی هه ریمی کوردستان له 13 ی ئەیلوولی 2023 له لیدوانیکدا باسی ئەوهی کرد، ئەمریکا نیگه رانه له وهی وهک پیویست هه ریم، به تایبه تیش پارتی و یه کیتی، هه نگاویان نه هاویشتوووه بو یه کخستنی هیژهکانی پیشمه رگه. به هه مان ئاراسته ییش له رووی دیموکراسی و مافهکانی مرۆقه وه، هه ریم وهک پیویست هه نگاوهی نه هاویشتوووه. بی گومان هه موو ئەمانه ییش، ده کریت به شیوهیهک له شیوهکان کاریگه ری هه بیت له سه ر هه لویستی ئەمریکا به رامبه ر هه ریم. وهک یه کیک له بهرپرسهکانی ئەمریکا له ئیداره ی بایدن سه بارهت گله یی کورد باسی ئەوه دهکات که، پیش ئەوهی کوردهکان گله یی له ئیمه بکه ن یان داوای یارمه تی له ئیمه بکه ن، ده بیت له خویان بپرسن و به تایبهت ئەو ناکوکیانه ی که پارتی و یه کیتی هه یانه، بووه ته هۆکاری سه ره کیی لاوازیوونی پیگه ی کورد.